

Marii cronicari ai secolului al XVII-lea si inceputul secolului al XVIII-lea

GRIGORE URECHE, MIRON COSTIN, ION NECULCE, CRONICARII MUNTENI SI ARDELENI

George Munteanu

"A sterge colbul de pe cronicile batrane, cum se exprima Eminescu in Epigonii, e oricand un act de pietate, daca este efectuat cu grija si pricepere. "

Ne apropiem cu sufletul incarcat de emotie de cei care au inteles pentru prima data ca "nu exista alta pe lume mai placuta zabava decat citiul cartilor".

Dar marii cronicari romani ai secolului al XVII-lea si inceputul secolului al XVIII-lea citeau cu sarg hrisoavele autohtone si straine, de prin bibliotecile universitatilor de la Roma si Padova, nu numai pentru desfatatarea sufletelor lor, dornice de lumina, ci si pentru a scoate la iveala izvorul de demult al acestui neam de origine nobila, pentru a demonstra provenienta latina a limbii si a poporului roman, unitatea noastra si continuitatea pe aceste meleaguri.

" Multi scriitori s-au nevoit de au scris randul si povestea tarilor, de-au lasat izvor pe urma si bune si rele, sa ramaie feciorilor si nepotilor sa le fie de invatatura, despre cele rele sa se fereasca si sa se socoteasca, iara despre cele bune sa urmeze si sa invete si sa indrepteze... " (Grigore Ureche).

Sublinierea caracterului educativ al istoriei si al literaturii, respectiv al cronicilor, pe care ei le elaborau cu atata truda este remarcata si de Miron Costin: "Biruit-au gandul sa ma apuc de aceasta truda - afirma el in De neamul moldovenilor, din ce tara au iesit stramosii lor - sa scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor si semintie sunt lacuitorii tarii noastre". Pentru ca apoi, combatand basnele si adaosaturile facute la cronica lui Grigore Ureche de Simeon Dascalul si Misail Calugarul, sa continue: "De aceste basne sa dea seama ei si de aceasta ocară. Nici iaste saga a scrie ocară vecinica unui neam, ca scrisoarea iaste un lucru vecinicu. Candu ocarascu intr-o zi pe cineva, este greu a rabda; dara in vecii? Eu voi da seama de ale mele cate scriu ".

Chiar dincolo de operele scrise si, deci, certe si citite, truda cronicarilor s-a indreptat si spre izvoarele orale, spre folclor, Ion Neculce alcatuind prima culegere in proza a unor creatii populare din vremea sa, asezate la inceputul cronicii, sub inspiratul titlu de O sama de cuvinte, din care am extras citatul cu privire la necesitatea unei astfel de munci: " Cine va vrea sa le creada, bine va fi, iar cine nu le va crede, iacasi bine va fi; cine cum ii va fi voia asa va face. Ca multi istorici straini, din alte tari, nu le stiu toate cate se fac intr-alt pamant.

Tot mai bine stiu cei de loc decat cei straini; insa ce se face in viata lor, iar nu indelungate vremi, iar istoriile cele vechi mai bine le stiu istoricii, ca le au scrise, iar nu auzite. Deci, fratilor cititori, cu cat va veti indemna a citi pe acest letopiset mai mult, cu atat veti sti a va feri de primejdii si veti fi

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

mai invatati a da raspunsuri la sfaturi ori de taina, ori de ostire, ori de voroava la domni si la nomade de cinstire ".

Trecerea de la literatura populara orala la cea scrisa s-a facut intr-o perioada indelungata de timp, incepand cu acele anale (latin) sau letopisete (slav), cuprinzand insemnarile cronologice asupra domnitorilor, a faptelor lor mai importante si ale marilor boieri, insemnari facute in biserici si manastiri, apoi in cancelariile domnesti, de obicei in limba latina, ori, mai apoi, cu caractere chirilice, in slava.

Ar fi gresit insa daca am crede ca intre literatura populara orala si cea scrisa, implicit culta, a existat o demarcatie reala, demna de a fi sesizata ori fixata in timp. Ele au continuat multa vreme sa convietuiasca paralel, la inceput cu preponderenta literaturii folclorice, apoi - pe masura dezvoltarii tipariturilor, a raspandirii stiintei de carte si a evolutiei culturale, cu prioritate a celei culte - fara insa ca literatura populara sa dispara de tot, chiar azi continuand sa se creeze folclor - insa intr-o proportie mult mai mica.

O intrebare care trebuie lamurita este de ce multa vreme literatura populara i-a fost superioara din punct de vedere artistic celei culte, cand situatia ar fi trebuit sa se prezinte invers - tinand cont de faptul ca cea de-a doua a fost elaborata de un om cu stiinta de carte, care avea acces la opere similare?

Raspunsul este totusi simplu, iar dezlegarea acestei dileme se face referindu-ne la cateva trasaturi ale creatiei populare. In timp ce autorul cult este creatorul unic al operei sale, pe care o si semneaza, recunoscandu-si dreptul de proprietate si (implicit) neamestecul altor persoane in opera sa, creatia folclorica e o emanatie colectiva, perfectionata permanent de-a lungul anilor, a celor mai de seama talente din popor, deci inspiratie artistica spontana, degajata dintr-o vocatie autentica, putand da nastere unei capodopere ca Miorita, superioara oricarei cronici.

Al doilea argument se bazeaza pe faptul ca, desi cronologic operele folclorice au aparut inaintea celor culte, in realitate, acestea au circulat multa vreme pe cale orala si dupa scrierea cronicilor, fiind supuse unei permanente perfectibilitati artistice.

In sfarsit, trebuie sa tinem seama si de faptul ca operele populare exprimau sentimente sufletesti profunde, imbracate in haine estetice general umane - de tematica lor fiind interesati toti ascultatorii sau cititorii (dupa tiparirea unei culegeri), pe cand cronicile faceau trecerea de la istoriografie la beletristica, scopul principal al comunicarii lor fiind informativ: de consemnare cronologica a unor evenimente sociale, punandu-se accentul pe caracterul exact, nu artistic.

Acestora le-au precedat insa o serie de tiparituri bisericesci facute in limba slavona, cu alfabet chirilic, ca: Patimirea Sfantului si slavitului mucenic Ioan cel Nou (Grigore Tamblac, 1402), Evanghelia lui Nicodim (Tismana, 1405), dupa care s-a scris literatura istorica in limba slavona: Cronica lui Stefan cel Mare, cronica lui Macarie (despre Petru Rares, 1504-1551), Eftimie (despre Alexandru Lapusneanul (1542-1551) si Azarie (1551-1580).

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Cultura romana in limba slavona atinge culmea dezvoltarii sale in secolul al XVI-lea, cu invataturile lui Neagoe Basarab catre fiul sau Teodosie, "cel mai insemnat monument al literaturii romane in forma slavona", redactat in jurul anului 1520.

Altoirea unei limbi vechi si greoaie, aproape neinteles de un popor de alta origine decat cea slava, pe trunchiul viguros al limbii romane, de factura latina, era insa o incercare hibrida si efemera, sortita esecului, deoarece, asa cum afirma mitropolitul Simion stefan, cuvintele trebuiau sa fie ca banii, adica neavand valoare de circulatie decat banii de aur - respectiv numai acele cuvinte sunt interesante care au o mare circulatie (deci latine, nu slave, desi se considera limba slava, ca si cea greaca, o limba sfanta, in care se permitea sa fie redactate textele bisericesti). Asa ca tendinta fireasca a fost de revenire la limba romana propriu-zisa, mai intai cu litere chirilice, apoi cu cele latine, fenomen care a durat o vreme indelungata, finalizandu-se abia in timpul lui Titu Maiorescu.

Vom asista, asadar, la o perioada de tranzitie, adica la aparitia unor tiparituri sau manuscrise cu litere slavone, dar cu cuvinte romanesti, care puteau fi intelese de orice cititor autohton, care cunostea alfabetul chirilic, ceea ce - trebuie sa recunoastem - desi nu era un castig total, marca totusi un progres. Spre lauda carturarilor romani, primul document de acest fel care se pastreaza este un manuscris laic, anume Scrisoarea boierului Neacsu din Campulung catre Hans Benkner, judele Brasovului, datata 1521, care, cu exceptia unor forme consacrate in limba slavona (i pac=si acum, za=despre), exprima, "intr-o limba corect romaneasca", o informatie despre o posibila navalire a turcilor in Muntenia, primejduind si Brasovul si sfatul dat de boierul Neacsu prietenului sau de a-si lua masurile de aparare pe care le credea de cuviinta.

Claritatea si siguranta cu care este redactata aceasta scrisoare, buna adaptare a semnelor alfabetului chirilic la redarea sunetelor limbii noastre presupun insa o experienta anterioara, care ne face sa credem ca, inca de pe la sfarsitul secolului al XV-lea, corespondenta particulara se purta in limba romana, desi nu s-au pastrat alte documente in acest sens.

Urmeaza cateva incercari de traducere a Bibliei, asa cum sunt Textele Maramuresene, Psaltirea Voronetiana, Psaltirea Scheiana, Psaltirea lui Hurmuzache, Codicele Voronetiene, Codicele Sturdza, culminand cu prima tiparitura in limba romana, care a fost Catehismul de la Sibiu -1544. Se continua tipariturile lui Coresi: Evangheliar Romanesc, 1561; Catehism, Lucrul apostolesc - 1563; Talcul Evangheliilor, Liturghier, Psaltire - 1577. Apoi serban, fiul lui Coresi, tipareste Palia de la Orastie - 1582, Udriste Nasturel traduce (impreuna cu ieromonahul Silvestru) Evanghelia invatatoare (Govora -1642), Mitropolitul Varlaam publica o Cazanie (1643), sau Cartea romaneasca de invataminte.

In Ardeal, Mitropolitul Simion stefan tipareste la Alba Iulia Noul testament de la Balgrad (1648). Desi aceste date de inceput nu depasesc cadrul strict de informare, le-am amintit pentru a sustine ideea ca, inaintea cronicarilor propriu-zisi, au existat numerosi carturari de tranzitie intre literatura bisericeasca slavona si cea istoriografica romaneasca, intre care mai amintim Povestea preafrumoasa a lui Mihai Viteazul, scrisa in limba greaca de vistiernicul Stavrinus, in timp ce se afla inchis la Bistrita, dupa moartea domnitorului. Ori, ce lauda mai presus putea fi adusa ilustrului

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

voievod decat cuvintele de sinceritate ale unui carturar grec, angajat la el nu pe post de cronicar, ci de vistiernic? Admiratia ce o purta voievodului pe care il urmasa pana la moarte putea fi asezata la cotele maxime ale sinceritatii, de vreme ce Stavrinus si-a scris cronica dupa ce voievodul muntean fusese ucis in modul miselesc pe care-l cunoastem.

Tot ca o dovada a reactiei firesti impotriva tendintei de folosire exagerata a limbii slavone este utilizarea celei latine in Memoriul lui Vlad Tepes catre Matei Corvin, redactat de Radu Gramaticu, reintroducerea in cancelariile voievodale si orasenesti din Transilvania a limbii latine, precum si contributia operelor lui Nicolaus Olahus (Nicolae Valahul sau Romanul), din prima jumătate a secolului al XVI-lea, care redacteaza lucrarea istorica Hungaria, cuprinzand si o descriere a Tarii Romanesti, a Moldovei, a Transilvaniei, a Tarii Somesului, a Tarii Crisurilor si a Tarii Timisului. In acest cadru istoric si cultural, apar cei mai de seama cronicari romani. Cronicarii moldoveni sunt reprezentati de: Grigore Ureche (1590-1647): Letopisetul Tarii Moldovei, cuprinzand faptele din istoria acestui tinut intre anii 1359-1594; Miron Costin (1633-1691): Letopisetul Tarii Moldovei de la Aron Voda incoace, de unde este parasit de Ureche Vornicul din Tara de Giosu, (relatand faptele petrecute intre 1594-1661), De neamul moldovenilor, din ce tara au iesit stramosii lor, Cronica tarilor Moldovei si Munteniei, redactata in limba polona, si o Istorie in versuri polone despre Moldova si Tara Romaneasca, poemul filosofic Viata lumii; Ion Neculce (1672-1745). Letopisetul Tarii Moldovei, prezentand faptele dintre 1661 pana la 1742 si O sama de cuvinte.

Cronicarii munteni sunt reprezentati de Letopisetul Cantacuzinesc, Istoria domniilor Tarii Romanesti, numita si Cronica Balenilor, Istoria Tarii Romanesti, de Radu Greceanu, Cronica lui Radu Popescu, Istoria Tarii Romanesti, de stolnicul Constantin Camacuzino si altele, de mai mica insemnatate.

Contributia cronicarilor la dezvoltarea culturii romane este dintre cele mai importante si se manifesta in domeniul istoric, al limbii si al literaturii.

In domeniul istoric, cronicile pun bazele istoriografiei romanesti, prezinta o mare valoare documentara, transmit urmasilor un numar de idei fundamentale in legatura cu etnogeneza poporului roman. In domeniul limbii, cronicile marcheaza un nivel superior de folosire a graiului vechi, fata de textele religioase, o marturie a eforturilor de transformare a limbii din mijloc de comunicare directa intr-unui de creatie si transmitere a culturii. In domeniul literaturii, cronicile contin primele exercitii de compunere artistica in limba poporului, au o valoare estetica in sine, prin includerea subiectiva a autorilor la judecarea oamenilor si a evenimentelor prezentate, prin caracterul memorialistic al unor pagini, prin aparitia primelor procedee ale prozei artistice, cum ar fi: naratiunea, caracterizarea personajelor, portretul, descrierea, dialogul etc.

In istoria literaturii romane perioada marilor cronicari va insemna pentru totdeauna nu unui dintre momentele principale de inceput, ci si un permanent punct de referinta pentru evolutia scriitorilor de mai tarziu, evenimentele prezentate in cronici servind drept izvor de inspiratie in elaborarea unor opere ca: Alexandru Lapusneanu, de Costache Negruzzi, Dumbrava Rosie si Despot Voda,

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari

<http://referatenoi.ro>

de Vasile Alecsandri, Legende istorice, de Dimitrie Bolintineanu, Fratii Jderi, de Mihail Sadoveanu, Apus de Soare, de Barbu stefanescu Delavrancea si altele.

Operele cronicarilor insa, circuland multa vreme in manuscris, fiind tiparite de Mihail Kogalniceanu si Nicolae Balcescu abia in 1840, n-au putut imprima in constiinta publica un model de exprimare scrisa decat pe la sfarsitul secolului al XIX-lea, cand scriitorii amintiti s-au inspirat din stilul acestora.

Carturari patrioti, imbinand fapta cu vorba scrisa, mergand uneori pana la sacrificarea propriei lor vieti - cronicarii raman in cultura noastra vrednici deschizatori de drumuri si modele morale demne de urmat.